

Drie kleine stukjes vergeeld papier

Heeft u nooit eens gedacht: kon ik de tijd maar bevriezen? Er zijn van die momenten die je voor eeuwig wilt laten duren. Maar er zijn andere momenten die je met de kennis van achteraf zou willen voorkomen. Momenten waarop je zou willen schreeuwen naar de mensen die je ziet: 'Maak dat je wegkomt, trap er niet in!'

Op een kunstmatige manier kunnen we de tijd 'bevriezen' door foto's te maken. Zo blijven ook gebeurtenissen uit een onomkeerbaar oorlogsverleden als verstild beeld bij ons. Sommige foto's zijn in staat om ons, veel beter nog dan woorden, in één klap te raken en besef bij te brengen. Wat ooit gebeurde, staat dankzij bijzondere beelden op ons netvlies gebrand. Bij ons allemaal komt wel minstens één zo'n sprekend beeld naar boven als je aan de Tweede Wereldoorlog denkt.

Om deze reden is het ongelooflijk jammer dat er zó weinig beeld is overgebleven van de gebeurtenissen in en rondom het concentratiekamp Vught op de heide ten zuiden van 's-Hertogenbosch. Mijn reactie is dan ook goed voor te stellen toen ik, na een tip van een verzamelaar, voor het eerst onder ogen kreeg wat er te koop stond op een internetveiling-site. Ik geloofde mijn ogen niet.

Drie kleine stukjes vergeeld papier, waarachter een wereld van pijn, angst, verlies en verdriet schuilgaat en waarmee het verleden in scherpe lijnen tot ons spreekt. In één klap bevinden we ons op een zondag in mei op het perron van station Vught, tussen de mensen die daar staan te wachten totdat de trein vertrekt. Een trein die hen wegvoert van de wereld achter prikkeldraad waar ze, angstig en ontheemd, weken of zelfs maanden hebben doorgebracht. Een trein die hen zal voeren naar dat grote doorgangskamp in Drenthe, Westerbork, waar ze 's nachts om 4.20 uur aankomen. De meesten van hen zullen alweer kort daarna vertrekken. Oostwaarts. Om daar vijf dagen later, op vrijdag 28 mei, vies, moe en gedesoriënteerd aan te komen in een godvergeten oord met de naam Sobibór. Enkele uren daarna zijn zij allemaal vermoord. Maar op deze foto's is het voor altijd zondag 23 mei 1944. Ik zie bundels kleding en rugzakken op een grote stapel. Dankzij enkele zichtbare letters en cijfers, konden we achterhalen om welk transport het gaat en van wie deze twee rugzakken waren. Een andere

Photo Prestige-jeven van Zandvoort

helaas minder scherpe foto toont ons een vol perron en op de achtergrond een personentrein. In het midden liggen drie brancards op de grond. Er omheen staan en zitten mensen. Eén man kijkt in de richting van de camera. Hij kijkt naar ons. Zie ik een verwijt in zijn blik of beeld ik me dat in? En dan glijdt mijn oog naar links, het valt alweer bijna buiten beeld, maar achter een houten hekje staan mensen die duidelijk niet bij de vertrekkenden horen. Ze staan te kijken naar wat wij ook zien: 78 jaar later zijn wij eveneens omstander geworden.

Maar de meest bijzondere foto vind ik de foto die een stukje verder terug op het perron is genomen. De fotograaf is midden tussen de mensen gaan staan, die hem nauwelijks op lijken te merken. Sommigen staan, vooral jongeren. Anderen zitten, vooral de ouderen. Deze laatsten kijken gelaten, berustend. De jongeren zijn alert. Veel blikken gaan voorbij de fotograaf in de richting van de trein, waar blijkbaar iets gebeurt. Sterren op hun kleding verraden wie zij zijn: Joden. Als je de foto goed bestudeert, dan zie je nog veel meer. Het perron staat vol. Op de achtergrond kijk je twee Nederlandse politieagenten op de rug, die naar achteren lopen. Helemaal links staan een paar heren met elkaar te praten. Eén van hen heeft een armband om met de letters 'JR': Joodse Raad. Zijn gezicht gaat deels schuil achter een wijzende, zo te zien gehandschoende hand. Hier gebeurt heel veel.

Wij kijken naar een mensonterend drama, vermomd als drukke 'ik ga op reis'-foto. De nazi's hadden alle redenen om deze transporten met een bestemming en een afloop waar wij vandaag alles van weten, zo soepel en rustig mogelijk te laten verlopen. Vandaar de (deels Nederlandse) ordehandhavers, vandaar de bagage die mee mocht met in grote letters o.a. 'Holland' erop geschreven, vandaar de treinen met

personenwagons. Misleiding als onderdeel van een genocidale strategie.

Het zijn foto's als deze die, gecombineerd met context en feiten, ons in één klap de enormiteit doen beseffen van de massale uitsluiting, vervolging en moord op miljoenen Joden. Ze maken het abstracte concreet en de geschiedenis invoelbaar. Op dat Vughtse perron, waar je nog steeds kunt staan op de plekken waar de fotograaf toen stond. En op allerlei andere plaatsen in Nederland, ook in uw woonplaats, vanwaar Joodse plaatsgenoten ooit allemaal de deur achter zich dichttrokken, nog één keer achterom keken en zwaaiden naar de burens. Om nooit meer terug te keren.

Dit is een verhaal dat nu nog altijd verteld moet worden. En dat we tot in lengte der jaren moeten en zullen blijven vertellen, geholpen door foto's als deze. De reden lijkt me duidelijk: alleen wie recht in de muil van het beest heeft gekeken dat racisme, onverdraagzaamheid, onrecht en onmenselijkheid heet, is in staat om datgene te doen wat op het moment dat daarom vraagt nodig is: daadkracht tonen. En dat vereist morele moed. Die morele moed is aan te leren, daar ben ik van overtuigd.

Dát is het bestaansrecht van Nationaal Monument Kamp Vught en al die andere plekken van terreur en vervolging die wij als samenleving in stand houden. Dát is de reden waarom deze drie stukjes papier bij ons in een kluis liggen. De drie ogenblikken die hierop voor eeuwig als beeld zijn vastgelegd, zullen bijdragen aan kennis, besef, empathie en bewustwording. Dat had de Duitse soldaat die in 1944 met zijn camera rondstapte op dat perron in Vught zich nooit kunnen voorstellen.

Jeroen van den Eijnde – Directeur
Nationaal Monument Kamp Vught

*Wachtenden op het perron van Vught, 23 mei 1943.
Linksvoor brancard met ernstig zieken.*

Perron Vught 23 mei 1943: Een groep Joden staat klaar om naar Westerbork te vertrekken. Vijf dagen later worden zij vermoord in Sobibór.

Stapel bagage bij het station Vught, 23 mei 1943.